ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

The Gleaner

Vol 10 (1973)

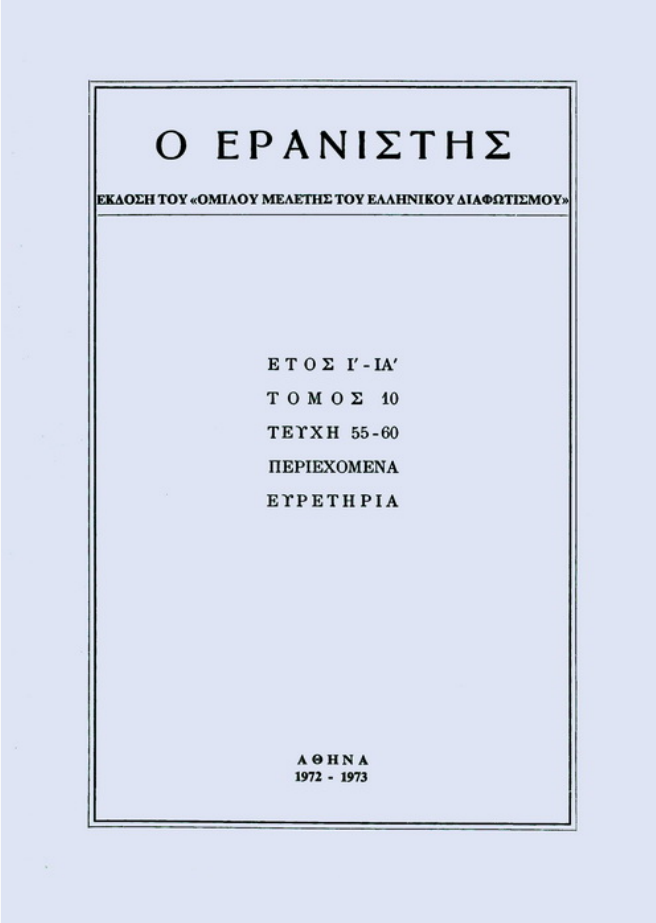
Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ «ΟΜΙΛΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ»

ΕΤΟΣ Ι'-ΙΑ'
ΤΟΜΟΣ 10
ΤΕΥΧΗ 55-60
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ
1972 - 1973

Μία ανέκδοτη επιστολή του Κωνστ. Πολυχρονιάδη προς τον Πλάτωνα Πετρίδη

Φωτεινή Γ. Τασιού

doi: 10.12681/er.9611

Copyright © 2016, Φωτεινή Γ. Τασιού

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

Τασιού Φ. Γ. (2016). Μία ανέκδοτη επιστολή του Κωνστ. Πολυχρονιάδη προς τον Πλάτωνα Πετρίδη. *The Gleaner*, *10*, 241–256. https://doi.org/10.12681/er.9611

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 17/07/2024 13:16:56

ΜΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤ. ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ ΠΕΤΡΙΔΗ *

Ἡ ἐπιστολὴ ποὺ παρουσιάζομε παρέχει στοιχεῖα γιὰ τὶς πολιτικὲς τάσεις ποὺ κυκλοφοροῦσαν στοὺς κύκλους τῶν Ἑλλήνων λογίων τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Ἀγώνα, ὅταν ἀκόμη ὁ Ἑλληνισμὸς προσπαθοῦσε νὰ βρῇ τὸν προσανατολισμό του ἀνάμεσα στὶς Εὐρωπαϊκὲς Δυνάμεις, ὥστε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνεξαρτησία του. Φυλάσσεται στὸ τμῆμα τῶν Ἱστορικῶν Ἀρχείων τοῦ Μουσείου Μπενάκη μὲ τὴν ἔνδειξη ἀρ. 158/27 καὶ ἀνήκει στὸ ἀρχεῖο Πλάτωνος Πετρίδη, τὸ ὁποῖο ἀγόρασε τὸ Μουσεῖο στὰ 1958 ἀπὸ τὸν Κ. Σομασιᾶνο· πιθανώτατα ὁλόκληρο τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ ἀνῆκε στὴ συλλογὴ Πιέρρη.

Προτάσσομε ὅσα στοιχεῖα συγκεντρώσαμε γιὰ τὸν ἐπιστολογράφο, ὥστε νὰ καταστῇ ἀνάγλυφο τὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιστολῆς. Γιὰ τὸν παραλήπτη παραθέτομε μόνον ὅσα κρίναμε ἀπαραίτητα γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόηση τοῦ παρακάτω κειμένου.

Ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἢ Κ. Πολυχρόνης καταγόταν ἀπὸ τὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου[1]. Ἦταν δάσκαλος καὶ λόγιος καὶ μὲ τὶς ἰδιότητές του αὐτὲς βοήθησε τὸν Ἀγώνα στὴν ἀρχὴ μὲ τὴ δράση του στὸ ἐξωτερικό, ὅπου εἶχε στενὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία μὲ τὸν Ἀδ. Κοραῆ καὶ τὸν μητροπολίτη Ἰγνάτιο, καὶ ἀργότερα μὲ τὴν ἴδια τὴν παρουσία του στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ὅπου προσέφερε ὑπηρεσίες ὡς διοικητικὸς ὑπάλληλος συνεργαζόμενος κυρίως μὲ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο καὶ τοὺς Κουντουριῶτες.

* Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἂς εἶναι ἀντίδωρο στὴν κ. Εὐγενία Χατζηδάκη γιὰ τὴν ὑπομονετικὴ καθοδήγηση καὶ στοργικὴ βοήθειά της.

1. Λ. Ἀντωνιάδης, *Ἐπιτομὴ Χρονολογικὴ τῆς Γενικῆς Ἱστορίας*, Κωνσταντινούπολις 1808, βλ. στὸν κατάλογο συνδρομητῶν. Πρβλ. ἐπίσης Μ. Ι Γεδεών, *Χρονικὰ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, 1454 - 1830*, Κων/πολις 1883 σ. 223, ὑποσημ. 1· καὶ Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου* στὰ «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», τόμ. Ε', Ἀθῆναι 1963, τεῦχος 1, σ. 16.

Ὡς δάσκαλο τὸν συναντᾶμε γιὰ πρώτη φορὰ στὰ 1808 στὴ Σχολὴ τῆς Βλάγκας στὴν Κωνσταντινούπολη. Στὶς μέρες του μάλιστα ἡ Σχολὴ γνώρισε τὴ μεγαλύτερη ἀκμή της[2]. Ἀργότερα τὸν βρίσκομε στὸ Βουκουρέστι, ὅπου δίδαξε καὶ ἐκεῖ μερικὰ χρόνια[3]. Μία πληροφορία τοῦ Λόγιου Ἑρμῆ τοῦ 1812, πὼς ὁ κάτοικος τῆς Ὀδησσοῦ Ἠλίας Μάνεσης προσέφερε ὑποτροφία στὸν Κ. Πολυχρονιάδη γιὰ σπουδὲς στὴν Εὐρώπη, μὲ τὴ συμφωνία νὰ διδάξη ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του στὴ σχολὴ τῆς ἰδιαίτερης πατρίδας τοῦ εὐεργέτη του, δὲν ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ ἄλλη πηγή, ἀλλὰ δὲν φαίνεται καὶ ἀπίθανη, τουλάχιστον ὡς πρὸς τὸ πρῶτο σκέλος της[4]. Βέβαιο πάντως εἶναι, πὼς στὰ 1816 βρισκόταν στὴν Εὐρώπη γιὰ σπουδές[5]· τὸ φθινόπωρο τοῦ 1819 τὸν συνάντησε ὁ Φιλητᾶς στὸ Παρίσι[6].

Ἐκεῖ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης κινοῦνταν στὸν κύκλο τοῦ Κοραῆ. Ἔτυχε ἄλλωστε ἐκείνη ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ (1819 - 1820) ἡ διαμάχη Κοραῆ-Κοδρικᾶ νὰ βρίσκεται σὲ μεγάλη ὀξύτητα. Ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἀνῆκε στὴν παράταξη τῶν ὀπαδῶν τοῦ πρώτου· μὲ τὸ νὰ γνωρίζη ὅμως καὶ τὸν Κοδρικᾶ, προσπάθησε νὰ ἀπαλύνη καὶ νὰ συγκρατήση τὶς ἐχθρικές του διαθέσεις πρὸς τὸν Κοραῆ[7]. Ὅταν ἀμέσως μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης ὁ Κοραῆς ἵδρυσε στὸ Παρίσι ἑταιρεία, τὸ λεγόμενο «διευθυντήριο», ἡ ὁποία εἶχε σκοπὸ νὰ συντονίση τὶς προσπάθειες τῶν Ἑλλήνων τῆς Γαλλίας καὶ νὰ προκαλέση τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ γαλλικοῦ κοινοῦ γιὰ τὸν Ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων, ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ διευθύνοντα μέλη της καὶ ἐργάσθηκε δραστήρια γιὰ τὸ ἔργο της[8]. Τότε συνέγραψε ἀνώνυμα φυλλάδια, γιὰ νὰ δώση στοὺς

2. Λ. Ἀντωνιάδης, ἔ. ἀ., βλ. στὸν κατάλογο συνδρομητῶν. Πρβλ. ἐπίσης *Λόγιος Ἑρμῆς*, 1812, σσ. 141 - 142 καὶ Μ. Ι. Γεδεών, ἔ.ἀ., σ. 223, ὑποσημ. 1.

3. Γ. Αἰνιάν, *Νέα Ἀριάδνη*, Κωνσταντινούπολις 1816, βλ. προλεγόμενα, ὑποσημείωση. Πρβλ. ἐπίσης Μ. Ι. Γεδεών, ἔ.ἀ., σ. 223, ὑποσημ. 1 καὶ Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, ἔ. ἀ., σ. 16.

4. *Λόγιος Ἑρμῆς*, ἔ. ἀ., σ. 146.

5. Γ. Αἰνιάν, ἔ.ἀ., βλ. προλεγόμενα, ὑποσημείωση.

6. Σ. Κουγέας, *Ὁ Κοραῆς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ἀσωπίου*, «Ἑλληνικά», 6 (1933), σσ. 61 - 62.

7. Φ. Μπουμπουλίδης, *Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Παν. Κοδρικᾶ πρὸς τὸν Δημ. Ποστολάκον*, ΕΕΦΣΠΑ, 21 (1970 - 1971), σσ. 61, 63, 87.

8. Ἰ. Φιλήμων, *Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τόμ. Δ΄, Ἀθῆναι 1861, σσ. 21-22. Πρβλ. ἐπίσης Δ. Κόκκινος, *Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*, τόμ. 2ος, Ἀθῆναι 1967, σσ. 440 - 442.

Τὸν Αὔγουστο τοῦ 1821 ὁ Lafayette ὥρισε συνάντηση τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη καὶ τοῦ Πίκκολου μὲ τὸν Ἀμερικανὸ

Εὐρωπαίους σαφῆ εἰκόνα τῶν αἰτίων καὶ τῶν σκοπῶν τῆς ἐξέγερσης τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ ἀποδείξη, ὅτι αὐτὴ ἦταν καθολικὴ ἐθνικὴ ἐπανάσταση καὶ ὄχι κίνημα λίγων ἐπαναστατῶν, ὅπως τὰ κινήματα στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Ἱσπανία[9]. Στόχος τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη ἦταν πῶς νὰ κερδίσουν οἱ Ἕλληνες τὴ συμπάθεια τόσο τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινῆς γνώμης, ὅσο καὶ τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ πίστευε, ὅτι πρῶτα ἀπ' ὅλα ἔπρεπε τὸ ὄνομα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν Φιλικῶν νὰ ἀκούγεται ὅσο τὸ δυνατὸ λιγώτερο, γιατὶ προκαλοῦσε ὑποψίες στοὺς Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι ταύτιζαν ἢ συνέδεαν τὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία μὲ τὴ μυστικὴ ὀργάνωση τῶν Carbonari[10]. Ἄλλωστε ἡ πικρία τοῦ ἐπιστολογράφου γιὰ τὸ ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι θεωροῦσαν τότε τοὺς Ἕλληνες «καρβονάριδες», φαίνεται καὶ στὶς εἰρωνικὲς ἐκφράσεις ποὺ χρησιμοποιεῖ στὴ ἐπιστολὴ ποὺ ἀκολουθεῖ (στ. 75 - 77). Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ ἐδῶ, ὅτι ὁ Κ. Πολυχρονιάδης δὲν μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἐνῶ ἀντίθετα ὁ ἀδελφός του Ἰ. Πολυχρονιάδης, φωτισμένος ἔμπορος στὴν Πόλη καὶ στὴν Ὀδησσό, ὑπῆρξε ἕνα ἀπὸ τὰ δραστήρια μέλη της[11]. Παράλληλα ὁ ἐπιστολογράφος μας συνιστοῦσε στοὺς Ἕλληνες, νὰ ἀποκτήσουν ἐθνικὴ τοπικὴ διοίκηση, γιατὶ ἔτσι θὰ ἔπειθαν τοὺς Εὐρωπαί-

πρεσβευτὴ στὸ Παρίσι Gallatin. Τὸ πιθανώτερο εἶναι, πὼς ἡ ἐνέργεια αὐτὴ κατευθυνόταν ἀπὸ τὸ «διευθυντήριο» τοῦ Κοραῆ, ὁ ὁποῖος ἄλλωστε εἶχε σχέσεις μὲ τὸν Lafayette. (Βλ. Γ. Τόζης, *Ἑλληνοαμερικανικαὶ ἐπαφαὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821*, «Ἑλληνικά», 14 (1956), σσ. 422-425).

9. α) C. Z., Considérations sur la guerre actuelle entre les Grecs et les Turcs, par un Grec. Παρίσι 1821. β) Notice sur l'état actuel de la Turquie considerée sous les rapports commerciaux et politiques avec l'Angleterre. A'Londres, 1821, καὶ ἡ ἀγγλικὴ μετάφραση, Remarks on the Present State of Turkey, considered in its Commercial and Political Relation with England, London 1821. Βλ. γι' αὐτὰ Λ. Δρούλια, *Ἡ δικαίωση τοῦ Ἀγῶνα στὰ ξενόγλωσσα ἑλληνικὰ κείμενα τοῦ 1821*, ἀνάτυπο ἀπὸ τὴ «Νέα Ἑστία», Ἀθήνα, Χριστούγεννα 1970· καὶ τῆς ἴδιας, *Ἡ ἀνώνυμη* «Notice sur l'état actuel de la Turquie» *(1821) ἔργο τοῦ Κων. Πολυχρονιάδη*, ἀνάτυπο ἀρ. ἀρ. 160 ἀπὸ τὸν «Ἐρανιστή», Ἀθήνα 1970.

10. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου*, ἔ.ἀ., σ. 83. Πρβλ. ἐπίσης Φ. Μπουμπουλίδης, *Εἰδήσεις καὶ κρίσεις περὶ τοῦ ἀγῶνος 1821 - 1824 ἐκ τοῦ ἀρχείου Δ. Ποστολάκα*, ΔΙΕΕ 12 (1957 - 1958) σσ. 24 - 32.

11. Ἰ Φιλήμων, *Δοκίμιον Ἐπαναστάσεως*, ἔ.ἀ., τόμ. Α', σσ. 389, 400, 405, 409. Πρβλ. ἐπίσης Ι.Α. Μελετόπουλος, *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία*, *Ἀρχεῖον Π. Σέκερη*, Ἀθῆναι 1967, σ. 130.

ους πὼς ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ἦταν ὀργανωμένη καὶ καθολική[12].

Τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1821 ἔφυγε ἀπὸ τὴ Γαλλία καὶ τὸν Ὀκτώβριο τῆς ἴδιας χρονιᾶς ἔφθασε στὴν Πίζα[13]. Ἐκεῖ ζοῦσε στὸ περιβάλλον τοῦ μητροπολίτη Ἰγνάτιου καὶ περίμενε τὴν κατάλληλη εὐκαιρία νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὴν πατρίδα. Ἀπὸ τὴν Πίζα ἔστελνε συχνὰ ἐπιστολὲς στοὺς φίλους του Ἀ. Λουριώτη, Γ. Πραΐδη καὶ Ἀλ. Μαυροκορδάτο ποὺ εἶχαν ἤδη ἔρθει στὴν Ἑλλάδα. Οἱ ἐπιστολὲς αὐτὲς εἶναι γεμᾶτες μὲ κάθε λογῆς εἰδήσεις καὶ ἀπόψεις, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὴ ποὺ παρουσιάζομε παρακάτω. Σκοπὸς τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη ἦταν, ἐκεῖνος νὰ ἐνημερώνῃ τὸ ἐσωτερικὸ γιὰ τὴν κατάσταση τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας, ἐνῶ οἱ φίλοι του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ τοῦ δίνουν ἀκριβεῖς πληροφορίες γιὰ τὰ διαδραματιζόμενα στὴν ἐπαναστατημένη πατρίδα. Διαβάζοντας κανεὶς τὶς ἐπιστολές του διακρίνει τὶς ἀμφιταλαντεύσεις καὶ τὶς ἀμφιβολίες ποὺ εἶχαν τότε οἱ Ἕλληνες, καὶ κυρίως οἱ διανοούμενοι, ὥσπου νὰ κατασταλάξουν σὲ ποιά Εὐρωπαϊκὴ Δύναμη ἔπρεπε νὰ στραφοῦν, γιὰ νὰ ἐνισχυθῇ ὁ Ἀγώνας τους. Ἄλλοτε ἔρρεπαν πρὸς τὴ Ρωσία καὶ ἄλλοτε πρὸς τὴν Ἀγγλία, χωρὶς ὡστόσο νὰ μποροῦν στὰ δύο πρῶτα χρόνια τοῦ Ἀγώνα νὰ ἀποφασίσουν ποιά ἦταν ἡ συμφερώτερη λύση. Χαρακτηριστικὴ στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ παρακάτω ἐπιστολή, ὅπου ὁ Κ. Πολυχρονιάδης, χωρὶς νὰ παίρνῃ σαφῆ καὶ συγκεκριμένη θέση, κρίνει, ἐπικρίνει ἢ συγκρατημένα ἐπαινεῖ τὴν πολιτικὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων σὲ σχέση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστολογράφου μας δὲν περιορίζεται μόνον στὰ πολιτικὰ θέματα· συχνὰ μεταδίδει στοὺς φίλους του καὶ φιλολογικὲς εἰδήσεις, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ στὴν ἀκόλουθη ἐπιστολή. Πνεῦμα ἀνήσυχο ὁ ἴδιος παρακολουθεῖ ὅλα τὰ σπουδαῖα γεγονότα τῆς ἐποχῆς του.

Βασικὸ μοτίβο στὶς ἐπιστολές του εἶναι καὶ τὸ σχέδιό του νὰ κατεβῇ στὴν Ἑλλάδα· κι ἐνῶ προετοιμάζεται γιὰ τὸ ταξίδι αὐτό, κάθε φορὰ καὶ διαφορετικὰ ἐμπόδια τὸν σταματοῦν. Πάντως στὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἀκολουθεῖ φαίνεται, πὼς εἶναι πιὰ ἀποφασισμένος νὰ ἔρθῃ στὴν πατρίδα, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅμως, ὅτι πρῶτα θὰ βρῇ μία ἐργασία ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφαλίζῃ τοὺς ἀπαραίτητους πόρους ζωῆς. Ἴσως ἄλλωστε καὶ ὁ κυριώτερος λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο γράφτηκε ἡ παρακάτω ἐπιστολή, εἶναι ἡ ἐπιδίωξη τοῦ ἐπιστολογράφου νὰ ἐξασφαλίσῃ στὰ Ἑπτάνησα

12. Ἰ. Φιλήμων, ἔ.ἀ., τόμ. Δ', σ. 349 κ.ἑ. Πρβλ. ἐπίσης Δ. Κόκκινος, *Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*, ἔ. ἀ., σσ. 365 - 366.

13. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, ἔ.ἀ. σσ. 79, 76.

μία ἐργασία μέσω τοῦ Πλ. Πετρίδη, μὲ τὸν ὁποῖο τὸν συνέδεε οἰκογενειακὴ φιλία, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν παρακάτω ἐπιστολὴ (στ. 153 - 154, 166 κ.ἑ.). Πιθανώτατα οἱ σχέσεις τους χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ καὶ οἱ δύο ζοῦσαν στὴν Πόλη (γύρω στὰ 1808 - 1812).

Ὅπως ἀναφέραμε καὶ παραπάνω, ὅσον καιρὸ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἦταν στὴν Πίζα, εἶχε στενὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν Ἰγνάτιο καὶ μὲ τὸ περιβάλλον του. Χαρακτηριστικὸ ἄλλωστε εἶναι, ὅτι ὑποστήριζε πὼς ἡ παρουσία τοῦ Ἰγνάτιου στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἀπαραίτητη, ὥστε νὰ ἔχη ἡ ὑπόθεσή μας «ὑπόληψη»[14]. Ἀλλὰ καὶ ἡ γνώμη τοῦ Ἰγνάτιου γιὰ τὸν Κ. Πολυχρονιάδη εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς ἐμπιστοσύνης ποὺ τοῦ ἐνέπνεε, ὅταν, ἐνῶ τὸν συνιστᾶ στὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο, γράφη: «θὰ σᾶς στείλω καὶ τὸν Πολυχρονιάδη μὲ δεύτερον ἐπειδὴ εἶναι καλὸς καὶ ἱκανὸς καὶ γιὰ νὰ μιλήση καὶ γιὰ νὰ γράψη»[15].

Ὁ Κ. Πολυχρονιάδης στὸ διάστημα τῆς παραμονῆς του στὴν Πίζα συνέχισε τὴν ἐπικοινωνία του καὶ μὲ τὸν Κοραῆ. Ἀξίζει μάλιστα νὰ ἀναφέρωμε σχετικὰ μὲ τὴ συνεργασία τους, ὅτι στὰ 1823 ὁ Κοραῆς ἀνέθεσε στὸν ἐπιστολογράφο μας νὰ φροντίση γιὰ τὴ μεταφορὰ στὴν Ἑλλάδα, καὶ συγκεκριμένα στὴν Ὕδρα, τῆς τυπογραφίας ποὺ χάρισε στοὺς Ἕλληνες ὁ Ambroise Didot. Ἡ ἀνάθεση τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς στὸν Κ. Πολυχρονιάδη ἴσως ἔχει σχέση καὶ μὲ τὸ ὅτι ὁ Κοραῆς τὸν προώριζε γιὰ ἐφημεριδογράφο[16]. Ἄλλωστε ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἐπιστολογράφος μας εἶχε μία δημοσιογραφικὴ πεῖρα καὶ ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ ἀσχοληθῆ μὲ τὴν ἐφημεριδογραφία μετὰ τὴν ἄφιξή του στὴν Ἑλλάδα, φαίνεται καὶ στὴν παρακάτω ἐπιστολή (στ. 17 - 30).

Τελικὰ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης ἔφθασε στὴν Ἑλλάδα στὰ μέσα τοῦ 1824. Ἦρθε ἐφοδιασμένος μὲ συστατικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Θ. Σπανιολάκη πρὸς τοὺς Λάζ. καὶ Γ. Κουντουριώτη[17]. Μόλις ἔφθασε ἄρχισε νὰ συνεργάζεται μὲ τοὺς διοικητικοὺς παράγοντες τοῦ τόπου. Ἐξ ἄλλου ὡς τὸ

14. Ἰ. Φιλήμων, ἔ.ἀ., σ. 329., Πρβλ. ἐπίσης Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἰγνάτιος, μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας*, στὰ «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», Ἀθῆναι 1959, τεῦχ. Ι, σσ. 258-261.

15. Ἔ. ἀ., τεῦχ. ΙΙ, Ἀθῆναι 1961, σ. 142.

16. Ν. Δαμαλᾶς, *Ἐπιστολαὶ Ἀδ. Κοραῆ*, Ἀθήνα 1886, τόμ. 3ος, σσ. 822 - 839. Πρβλ. ἐπίσης Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου*, ἔ.ἀ., τεῦχ. ΙΙΙ, σ. 650· καὶ Ἰ. Κ. Μαζαράκης Αἰνιάν, *Τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τοῦ Ἀγῶνος 1821 - 1827*, Ἀθῆναι 1970, σσ. 40-41.

17. Ἀ. Λιγνός, *Ἀρχεῖα Λαζάρου καὶ Γεωργίου Κουντουριώτου*, Ἀθῆναι - Πειραιεύς, 1920 - 1927, τόμ. Β', σσ. 421 - 422.

τέλος τῆς ζωῆς του οἱ ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε ἦταν κυρίως διοικητικῆς φύσης. Στὴν ἀρχὴ τὸν συναντᾶμε στὸ Μεσολόγγι καὶ στὸ Ἀνατολικὸ μαζὶ μὲ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο[18]. Στὰ 1825 ἦταν γιὰ ἕνα διάστημα γραμματικὸς τοῦ Γ. Κουντουριώτη καὶ γραμματέας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ[19]. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσή του ἀπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτη ἡ ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν διατηρήθηκε καὶ ὁ Κ. Πολυχρονιάδης, ἀπὸ ὅπου καὶ ἂν βρισκόταν, ἔστελνε συχνὰ ἐνημερωτικὲς ἐπιστολὲς στὸν Γ. Κουντουριώτη[20].

Ἐπίσης διωρίσθηκε μέλος σὲ δύο ἐπιτροπὲς ἐράνων (πρᾶγμα ποὺ δείχνει πὼς ἦταν ἔμπιστος τῆς Διοίκησης) καὶ ἔγινε καὶ μέλος τῆς Φιλανθρωπικῆς Ἑταιρείας. Σὲ συνεδρίαση τῆς τελευταίας στὶς 6-6-1826, σὲ συζήτηση σχετικὴ μὲ ἐκπαιδευτικὰ θέματα, ὁ Κ. Πολυχρονιάδης πρότεινε νὰ ἱδρυθοῦν στὴν Ἤπειρο σχολεῖα μὲ χρήματα ποὺ διέθεσαν πλούσιοι Ἠπειρῶτες τῆς Ρωσίας γιὰ ἵδρυση σχολείων στὴν Ἑλλάδα[21]. Τὸ ἐνδιαφέρον του λοιπὸν γιὰ τὴν παιδεία δὲν τὸν ἐγκατέλειψε ἀκόμη καὶ στὰ ταραγμένα χρόνια τοῦ ξεσηκωμοῦ τοῦ Γένους. Χαρακτηριστικὸ εἶναι ἐξ ἄλλου, ὅτι καὶ στὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἀκολουθεῖ ἀναφέρει ὡς ἐνδεχόμενο τὸ νὰ ἐργασθῆ στὰ Ἑπτάνησα εἴτε ὡς οἰκοδιδάσκαλος εἴτε ὡς διδάσκαλος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας τοῦ Guilford (στ. 31 - 36, 129 - 134).

Ἀλλὰ ἡ ζωὴ τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη ἦταν σύντομη. Στὶς 9 Ἰουλίου τοῦ 1826 πέθανε στὸ Ναύπλιο ἀπὸ ἐπιδημικὴ ἀσθένεια, ἀφοῦ βοήθησε, ὅσο πρόφθασε, τὴν ἐπαναστατημένη πατρίδα[22]. Ὁ ἄνθρωπος βέβαια αὐτὸς μποροῦμε νὰ ποῦμε, πὼς δὲν ἀνῆκε στὶς μεγάλες προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς του. Κατατάσσεται στὶς «ἐλάσσονες» μορφές, οἱ ὁποῖες ὅμως μὲ ζῆλο καὶ βαθειὰ πίστη στὸ Γένος προσέφεραν τὸν ἑαυτό τους στὴν ὑπηρεσία τῆς πατρίδας τους.

Ὁ παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς Πλάτων Πετρίδης ἦταν Κωνσταν-

18. Ἔ. ἀ. , τόμ. Γ', σ. 402, ὅπου ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλ. Μαυροκορδάτου πρὸς τὸν Γ. Κουντουριώτη, γραμμένη ἀπὸ τὸν Κ. Πολυχρονιάδη. Πρβλ. ἐπίσης *Ἑλληνικὰ Χρονικά*, ἀρ. 104, 24-12-1824.

19. Ἀ. Λιγνός, ἔ.ἀ., σ. 452, ὅπου σημείωση τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη σὲ ἐπιστολὴ ποὺ ἔλαβε ὁ Γ. Κουντουριώτης ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Ἰγνάτιο καὶ ἔ.ἀ., τόμ. Δ', σ. 327.

20. Ἔ.ἀ., τόμ. Δ', σσ. 500-502, τόμ. Ε', σσ. 280-282 καὶ 498.

21. Δ. Κόκκινος, *Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*, ἔ.ἀ., τόμ. Ε', 1968, σ. 360. Πρβλ. ἐπίσης Ἀ. Λιγνός, *Ἀρχεῖον τῆς κοινότητος Ὕδρας*, 1778-1832, τόμ. 11ος, Πειραιεύς, 1929, σ. 645· καὶ *Γενικὴ Ἐφημερὶς τῆς Ἑλλάδος*, ἀρ. 72, 7 - 7 - 1826.

22. Ἔ.ἀ., ἀρ. 74, 14 - 7 - 1826.

τινουπολίτης. Ἀφοῦ τελείωσε στὴν Πόλη τὴ στοιχειώδη ἑλληνικὴ ἐκπαίδευση, φοίτησε σὲ ἀγγλικὸ σχολεῖο καὶ ἀπέκτησε γνωριμίες μὲ ἐπισήμους Ἄγγλους, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸν βοήθησαν ἀργότερα στὴ σταδιοδρομία του. Ἀναφέρομε ἐνδεικτικὰ τὴ γνωριμία του μὲ τὸν Ἄγγλο πρεσβευτὴ στὴν Πόλη λόρδο Elgin, μὲ συστάσεις τοῦ ὁποίου κατώρθωσε νὰ διοριστῆ στὰ 1812 ὑπάλληλος στὴν ἀγγλικὴ Διοίκηση τῶν Ἑπτανήσων στὴ Ζάκυνθο. Ἐκεῖ ἀσχολήθηκε ὁ Πλ. Πετρίδης καὶ μὲ ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις, ἀλλὰ κυρίως ἀνέλαβε τὴν ὀργάνωση τῶν σχολείων τῶν Ἰονικῶν νησιῶν. Στὴν ἀρχὴ διηύθυνε τὰ σχολεῖα στὴ Ζάκυνθο, ὅπου καὶ ἐγκατέστησε δημόσιο τυπογραφεῖο, συνέστησε τὴν πολιτικὴ ἐφημερίδα «Gazetta delle Isole Liberate», ἐξέδιδε περιοδικὸ καὶ κατήρτισε δημόσιες βιβλιοθῆκες[23].

Ὅταν στὰ 1814 οἱ Ἄγγλοι μετέφεραν τὴν ἕδρα τους στὴν Κέρκυρα, τοὺς ἀκολούθησε ἐκεῖ καὶ ὁ Πλ. Πετρίδης, ὁ ὁποῖος ὑπηρετοῦσε στὸ γραφεῖο τοῦ στρατηγοῦ-διοικητῆ Campbell ὡς διερμηνέας καὶ μεταφραστής[24]. Παράλληλα συνέχισε τὴν πολιτιστική του δράση. Ἦταν ἔφορος τῶν σχολείων τοῦ ἰονικοῦ κράτους καὶ συγχρόνως μετέφραζε στὰ ἑλληνικὰ ἔργα ξένων συγγραφέων[25]. Μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐφόρου

23. Π. Χιώτης, *Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα*, τόμ. Γ', Κέρκυρα 1863, σ. 919. Πρβλ. ἐπίσης Δ. Καμπούρογλου, *Ἀρχεῖον Ρώμα*, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1901, σ. κγ'· καὶ Σπ. Στούπης, *Πλάτων Πετρίδης*, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» 4 (1955), σσ. 742 - 743.

24. Σπ. Στούπης, ἔ. ἀ., σ. 743.

25. Βλ. ἐνδεικτικὰ τὶς παρακάτω μεταφράσεις: α) «Ἀπόσπασμα μετὰ εἰσαγωγῆς, μεταφράσεως εἰς ἑνδεκασυλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους τῶν Τεσσάρων καιρῶν τοῦ Χρόνου τοῦ Ἄγγλου Thompson, ὑπὸ Π. Πετρίδου, αωιζ', Φεβρουαρίου κε', Κερκύρᾳ». (Βλ. Δ. Γκίνης - Β. Μέξας, *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863*, τόμ. 1ος, Ἀθῆναι 1939, ἀρ. 949. Πρβλ. ἐπίσης Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος, *Ἡ «Πρότασις πρὸς τοὺς νέους τοὺς Ἴωνας» (1816)*, ἀνάτυπο ἀρ. 91 ἀπὸ τὸν «Ἐρανιστή», Ἀθήνα 1966, σσ. 201 - 202, 212, ὅπου ἀποκατάσταση τοῦ πλαστοῦ τίτλου τῆς παραπάνω μετάφρασης· βλ. σχετικὰ καὶ Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν Ἀγγλικὴ (1780 - 1821)*, «Φροντίσματα», Α', Ἀθήνα 1962, σσ. 58 - 60· καὶ τοῦ ἴδιου, *Προϋποθέσεις καὶ δοκιμὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ρωμαντισμοῦ*, Ἀθήνα 1947, σσ. 23-24, 43)). β) «Μυθιστορία, Ὁ Ῥασσέλας, πρίγκιψ τῆς Ἀβυσσινίας, συγγραφεῖσα παρὰ τοῦ Ἄγγλου φιλολόγου Δς. Σαμουὴλ Γιονσόνη· καὶ μεταφρασθεῖσα εἰς τὸ νεοελληνικὸν ἰδίωμα παρὰ Π(λάτωνος) Π(ετρίδη)». Ἡ παραπάνω μετάφραση κυκλοφόρησε στὴν Κέρκυρα στὰ 1817 καὶ τυπώθηκε στὴν τυπογραφία τῆς Διοίκησης. Ἀξίζει νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἀφιερώθηκε στὸν Fr. Adam καὶ ἡ ἀφιέρωση γράφτηκε ἀγγλικὰ καὶ ἑλληνικά. (Βλ. Γκίνης - Μέξας, ἀρ.

σχολείων, παρακίνησε δύο δασκάλους νὰ συγγράψουν ἑλληνικὴ Γραμματική, γιὰ νὰ τὴ χρησιμοποιοῦν οἱ φιλομαθεῖς Ἑπτανήσιοι νέοι[26].

Σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος πῆρε καὶ αὐτὸς θέση ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸ γλωσσικὸ πρόβλημα διατυπώνοντας στὰ 1817 τὶς σχετικὲς ἀπόψεις του, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀνάλογες μὲ ἐκεῖνες τοῦ Κοραῆ[27].

Ὡς ἐπίσημος μεταφραστὴς τοῦ Ἄγγλου διοικητῆ καὶ ἀργότερα τοῦ ἁρμοστῆ, μετέφραζε στὰ ἑλληνικὰ ἐπίσημα ἀγγλικὰ ἔγγραφα[28]. Στὰ 1821 μετέσχε ὡς γραμματέας σὲ ἔκτακτο δικαστήριο τῆς Ἰονίου Γερουσίας, εἰδικὸ γιὰ ἐγκλήματα καθοσιώσεως[29]. Ὅταν τὸν ἑπόμενο χρόνο οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὴν ἰονικὴ καὶ ἑλληνικὴ κυβέρνηση ἔφθασαν σὲ μεγάλη ὀξύτητα, ὁ ἁρμοστὴς Maitland ἔστειλε τὸν Πλ. Πετρίδη ὡς ἀπεσταλμένο του στὴν Ὕδρα, γιὰ νὰ ἀμβλύνῃ τὶς διαφορὲς ποὺ εἶχαν προκύψει[30].

Ὕστερα ἀπὸ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ προσέφερε ὁ Πετρίδης στοὺς Ἄγγλους καὶ λόγω τῆς ἀφοσίωσής του στὸν Maitland, θὰ περίμενε κανεὶς ἡ συμβολή του στὸν Ἀγώνα νὰ εἶναι ἀμφισβητήσιμη. Τὰ στοιχεῖα ὅμως ποὺ διαθέτομε μποροῦν νὰ μᾶς πείσουν, ὅτι κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐπανάστασης καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ὁ Πετρίδης βοήθησε τὴν πατρίδα του, ὅσο μποροῦσε. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τῆς ἐκπανάστασης μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία[31]. Ἦταν ἐπίσης συνδρομητὴς καὶ «ἐπιστάτης»

982. Πρβλ. ἐπίσης Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν Ἀγγλικὴ (1780-1821)*, ἔ.ἀ., σσ. 56-58 καὶ τοῦ ἴδιου, *Προϋποθέσεις καὶ δοκιμὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ρωμαντισμοῦ*, ἔ.ἀ., σσ. 43-44). Ἀργότερα ἔχομε καὶ ἄλλες μεταφράσεις τοῦ ἴδιου.

26. «Γραμματικὴ κατ' ἐπιτομὴν περὶ τοῦ τεχνολογικοῦ καὶ ὀρθογραφικοῦ μέρους. Ἐκ πολλῶν μὲν συνερανισθεῖσα χάριν τῶν φιλομαθῶν Νέων παρὰ Γεωργίου Σταματέλου Τοῦ καὶ Σκλαμπάνη τοῦ ἐξ Ἀκαρνανίας κατὰ δὲ τὴν πόλιν Λευκάδος. Τοῦ Ἑλληνικοῦ Φροντιστηρίου εὐτελοῦς Διδασκάλου. Προτροπῇ δὲ τοῦ Ἑλλογιμωτάτου Κυρίου Πλάτωνος Πετρίδου τῶν Ἰωνικῶν σχολείων γενικοῦ Ἐφόρου. Ἐν Βενετίᾳ. Παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. 1819». (Βλ. Γκίνης - Μέξας, ἀρ. 1132).

27. Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος, *Ἡ «Πρότασις . . .»*, ἔ.ἀ., σσ. 202, 212. Πρβλ. ἐπίσης Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν Ἀγγλικὴ (1780-1821)*, ἔ. ἀ., σ. 59.

28. Γκίνης - Μέξας, ἀρ. 1082, ὅπου μετάφραση τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἰονίων Νήσων ἀπὸ τὰ ἀγγλικὰ στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Πλ. Πετρίδη, στὰ 1818.

29. Π. Χιώτης, *Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα*, ἔ.ἀ., τόμ. Δ', σσ. 230-231.

30. Ἔ. ἀ., σ. 443.

31. Ἰ. Φιλήμων, *Δοκίμιον Ἐπαναστάσεως*, ἔ.ἀ., τόμ. Α', σ. 409.

στὴν Κέρκυρα τοῦ προοδευτικοῦ περιοδικοῦ Λόγιος Ἑρμῆς[32]. Μετὰ τὴν ἔκρηξη τῆς ἐπανάστασης ἀλληλογραφοῦσε καὶ συνεννοεῖτο μὲ παράγοντες τῆς ἑλληνικῆς Διοίκησης, κυρίως μὲ τὸν Ἀλ. Μαυροκορδάτο, γιὰ τὴν ἐπίλυση σοβαρῶν ἑλληνικῶν προβλημάτων, ὅπως τὸ δάνειο καὶ ἡ ἐξομάλυνση τῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς ἑλληνικῆς Διοίκησης καὶ τοῦ Ἄγγλου Ἁρμοστῆ τῶν Ἑπτανήσων[33].

Πάντως ποικίλη καὶ εὐρεῖα ἡ δράση τοῦ Πλ. Πετρίδη συνεχίστηκε καὶ μετὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ πέθανε ἀρκετὰ ἀργὰ (1852)[34] καὶ ἀφοῦ εὐτύχησε νὰ δῇ τὴν Ἑλλάδα ἐλεύθερη καὶ ἀνεξάρτητη.

Φωτεινὴ Γ. Τασιοῦ

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Φίλε μου! *τῇ στ)ιη Μαρτίου 1823 ἐν Πίζῃ*

Τὴν ιστ)κη τοῦ παρελθόντος σοὶ ξαναέγραψα, ἔπεμψά σοι τὸ γράμμα μου διά τινος ἐν Νεαπόλει φίλου μου. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πρὸς σέ μου παραπίπτουν, σπεύδω νὰ σοὶ ξαναγράψω καὶ διὰ θαλάσσης, ἐλπίζων οὕτω νὰ σοὶ ἔλθῃ ἓν ἐκ τῶν δύο μου γραμμάτων.

Ἀκουσίως ἐξεχείμασα εἰς τὴν Τοσκάναν, καὶ πλέον εἶμαι ἀναγκασμένος νὰ ἀλλάξω τόπον. Τὰ ἐθνικά μου χρέη δὲν μ' ἐσυγχώρησαν νὰ δεθῶ εἰς τὴν Δύσιν, μηδὲ νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅθεν ἀπεφάσισα νὰ καταβῶ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς νήσους σας[35], καὶ ἐὰν αἱ περιστάσεις μου δὲν μοὶ συγχωρέσουν νὰ μεταβῶ μακρύτερα, ἐλπίζω νὰ εὕρω πόρον ζωῆς, πωλῶν τὰς περιορισμένας μου γνώσεις, αἱ ὁποῖαι βέβαια θὰ εὕρουν ἀγοραστὰς εἰς τὴν ἐλλείπουσαν πεπαιδευμένην Ἰωνικὴν ἐπικράτειαν. Ἀλλ' εἰς τοῦτον τὸν σκοπὸν ἔχω χρείαν τῆς συνδρομῆς καὶ συστάσεώς σου,

32. *Λόγιος Ἑρμῆς*, 1820, σ. 602.

33. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου*, ἔ.ἀ., τεῦχ. ΙΙΙ, σσ. 443, 546, 600-601, 672, 709 - 710.

34. Σπ. Δε Βιάζη, *«Λησμονηθεὶς Κωνσταντινουπολίτης»*, «Νέον Πνεῦμα», Κων/πολη, ἔτος Α', τ. Β', 1909, σ. 99.

35. Ἡ ἀπόφασή του νὰ πάῃ στὰ Ἑπτάνησα ἴσως ὀφείλεται στὸ ὅτι μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ μποροῦσε εὐκολώτερα νὰ φθάσῃ στὴν Ἤπειρο· ἢ πιθανὸν νὰ ἀκολούθησε τὴ συμβουλὴ τοῦ Blaquière, ὁ ὁποῖος τὸν συμβούλεψε, σὲ περίπτωση ποὺ ἀποφασίσῃ νὰ κατέβῃ στὴν Ἑλλάδα, νὰ προτιμήσῃ νὰ πάῃ στὰ Ἑπτάνησα. (Βλ. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, ἔ.ἀ., τεῦχ. ΙΙΙ, σ. 650).

καὶ εἶμαι εὔελπις, ὅτι θὰ σ' εὕρω πρόθυμον, καὶ ὅτι δὲν θέλω σοὶ δώσει αἰτίαν νὰ μετανοήσῃς διὰ τὴν πρός με καλὴν σου διάθεσιν. Ἡ ἀνάγκη μου τούτη εἶναι ὑποθετική, καὶ ἴσως ἠμπορέσω νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ἤπειρον. Μ' ὅλον τοῦτο εἶναι πάντοτε φρόνιμον νὰ προετοιμάζεταί τις εἰς κάθε ἐνδεχόμενον. Μεταξὺ τῶν διαφόρων σχεδίων μου ἠμποροῦσα νὰ ἐπιχειρισθῶ τὴν ἔκδοσιν τῆς πολιτικῆς ἐφημερίδος τῶν νήσων σας, διότι ἀπέκτησα ἱκανὴν ἕξιν εἰς τὸ νὰ γράφω ἐφημερίδας καὶ νὰ ὑπουργῶ εἰς περιοδικὰ συγγράμματα. Ἡ φιλαυτία μου, νομίζω, δὲν μ' ἀπατᾷ, ἐὰν τολμήσω νὰ σ' εἰπῶ, ὅτι ἠμποροῦσα νὰ ἐκτελέσω ἐντίμως παρόμοιον ἔργον, καὶ νὰ τὸ καταστήσωμεν ὠφέλιμον εἰς τὸ πανελλήνιον καὶ ἄξιον τῆς προσοχῆς τῶν φωτισμένων ἀλλογενῶν. Ἀλλ' αἱ ἠθικαί μου ἀρχαὶ δὲν μοὶ συγχωροῦν νὰ ὁμιλήσω ἐναντίον τῆς συνειδήσεώς μου. Ὅθεν ἐὰν ἀληθῶς δὲν ἤλλαξεν ἡ πολιτική σας εἰς τὸ φιλάνθρωπότερον, δὲν πρέπει νὰ ἀναφέρῃς τίποτε περὶ τούτου μου τοῦ προβλήματος.

Οἱ φιλότουρκοι ἐσύστησαν πολιτικὴν ἐφημερίδα εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ ὑβρίζουν καὶ συκοφαντοῦν τοὺς ταλαιπώρους Ἕλληνας[36]. Δὲν εἶναι λοιπὸν δυνατὸν νὰ συσταθῇ τὸ ἀντιφάρμακόν της εἰς τὴν Κέρκυραν, πόλιν Ἑλληνικὴν καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν μεγαλόφρονος διοικήσεως; Ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἰς τὴν Ἁγίαν Μαύραν μ' ἐπαρακάλεσαν νὰ τοὺς εὕρω καλὸν διδάσκαλον. Ἡ ἐκεῖ λοιπόν, ἢ ὅπου ἀλλοῦ δυνηθῇς, ἢ καὶ εἰς μερικὴν οἰκίαν ἠμποροῦσα νὰ ἀφιερωθῶ εἰς παιδαγωγίαν, ἢ διδασκαλίαν, καὶ νὰ προφθασθῶ εἰς τὰς παρούσας δεινὰς περιστάσεις, διατρίβων ἐν μέσῳ Ἑλλήνων, καὶ μὴν ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ σπουδάς, ἐχούσας σχέσεις μὲ τὰ Ἑλληνικὰ συμφέροντα. Ἡ γνωστή σου ὀλιγάρκεια καὶ συμπερι-

36. Πρόκειται γιὰ τὴ γαλλόφωνη ἐφημερίδα τῆς Σμύρνης «Le Spectateur Oriental», ἡ ὁποία ἦταν ἡ μόνη ἐφημερίδα τῆς Ἀνατολῆς ποὺ ἐκδιδόταν σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασης. Τουρκόφιλη, σχεδὸν πάντοτε, μιλοῦσε μὲ δυσμένεια γιὰ τὸν ἑλληνικὸ Ἀγώνα, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἐξῆρε τὴν τουρκικὴ πολιτική. Τρεῖς κυρίως μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν οἱ λόγοι τῆς τακτικῆς αὐτῆς τοῦ «Le Spectateur Oriental»: εἴτε τὰ φιλότουρκα αἰσθήματα τοῦ συντάκτη της, εἴτε τὸ ὅτι τὸν ἐξανάγκαζε ἡ τουρκικὴ Διοίκηση, εἴτε οἱ δεσμοί του μὲ τοὺς Φράγκους ἐμπόρους τῆς Ἀνατολῆς, καθὼς διερμήνευε τὶς ἐχθρικές τους διαθέσεις πρὸς τὸν ἑλληνικὸ Ἀγώνα. (Βλ. Ἰ. Δημάκης, *Τὸ πρόβλημα τῶν εἰδήσεων τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὸν γαλλικὸν τύπον*, «Ἑλληνικά» 19 (1966), σσ. 62, 66-67, 86-87).

φορά μου δὲν μὲ ἐγκατέλειψαν. Ὅθεν ἐλπίζω ὅτι μὲ τὰ δύο τοῦτα προτερήματά μου ἠμπορῶ νὰ ἐξαγοράσω τὸν παρόντα καιρόν. Ἡ φιλία σου θὰ μοὶ συγχωρέσῃ βέβαια τόσην περιαυτολογίαν, διότι καὶ φίλος εἶσαι, καὶ γνωρίζεις τὰ ἐθνικὰ καὶ συγγενικὰ χρέη.

Εἰς τὸ τελευταῖόν μου σοὶ ἀπεκρίθην περὶ τοῦ ἐρωτήματός σου, διὰ τί τόσοι ὁμογενεῖς δὲν ὑψόνουν τὴν φωνήν των ὑπὲρ τῶν κινδυνευόντων Ἑλλήνων, καὶ ἀφ' οὗ μ' ἔκαμες τὸ ἐρώτημά σου θὰ ἀνέγνωσες πιθανῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ ὑπὲρ Ἑλλήνων ἐκδοθέντα, τὰ ὁποῖα τώρα ἠμποροῦν νὰ γεμίσουν βιβλιοθήκην. Ἀπὸ τὰ Γαλλικὰ εἶναι καλήτερον τὸ σύγγραμμα τοῦ Bignon: *Les Peuples et les Cabinets depuis 1815 - 1822*[37]· τοῦτο ἔχει τρία ἀξιόλογα κεφάλαια περὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ ζωγραφίζει λαμπρῶς τὴν παλαιάν μας κατάστασιν, τὰς σχέσεις μας μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ Ῥουσσίαν, τὸν ἐθνικόν μας χαρακτῆρα, τὸ δικαίωμά μας διὰ νὰ διώξωμεν τὴν δυναστείαν μὲ τὴν βίαν, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐθνικῆς μας ἀναστάσεως συμφέροντα τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ἀλλ' ὁ Βιγνὼν εἶναι ἐκ τοῦ κόμματος τῶν φιλελευθέρων, καὶ οἱ κρατοῦντες εἰς τὴν Εὐρώπην μᾶς κάμνουν ἔγκλημα ὡς καὶ τὴν συνηγορίαν τῶν φιλελευθέρων, τοὺς ὁποίους, ὡς καὶ ἐσχάτως εἰς Βερώναν, δὲν ἐντράπησαν νὰ ἐγκλήσουν ὡς πρωταιτίους τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Αὐτοῦ θὰ ἀναγινώσκῃς βέβαια ἐφημερίδας τῆς Εὐρώπης· ἀλλ' ἴσως δὲν εἶναι μάταιον νὰ σοὶ ἀναφέρω ὅ,τι ἐκοινολόγησεν ὁ Chataubriand εἰς τὴν κάτω βουλὴν τῆς Γαλλίας τὴν ι[στ]κ[η] φευρουαρίου. Ὁ μεγαλοφυὴς καὶ φιλόχριστος τοῦτος Βασιλιστὴς

37. Πρόκειται γιὰ τὸ σύγγραμμα τοῦ L. P. E. Bignon, Les Cabinets et les Peuples, depuis 1815 jusqu'à la fin de 1822. Ἡ πρώτη ἔκδοση τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἔγινε τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1822, ἡ δεύτερη τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1823. Ἀπὸ τὴν τρίτη ἔκδοση τοῦ ἔργου, ποὺ ἔγινε τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1823, ἔχομε καὶ μετάφρασή του στὰ ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν Ν. Σπηλιάδη, ἡ ὁποία ἐκδόθηκε τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1826 μὲ τὸν τίτλο: «Τὰ μυστικοσυμβούλια καὶ οἱ λαοὶ ἀπὸ τὰ 1815 ἕως σήμερον παρὰ τοῦ κυρίου Μπινιών. Τρίτη ἔκδοσις ἀναθεωρηθεῖσα ἐπιδιορθωθεῖσα καὶ αὐξηθεῖσα ἐν Παρισίοις κατὰ μῆνα Ἀπρίλλιον 1823. Μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ ὁμοῦ μὲ τὸ περὶ τῆς Ἑλλάδος Ὑπόμνημα τοῦ κυρίου Σχιατωβριὰν παρὰ τοῦ Ν. Σπηλιάδου». Στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου τῆς ἔκδοσης τοῦ 1822 ἀναγράφεται σὲ ποιές πόλεις τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ διετίθετο. Μεταξὺ τῶν πόλεων τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶναι καὶ τὸ Λιβόρνο, ὁπότε γιὰ τὸν Κ. Πολυχρονιάδη ἡ ἀπόκτηση τοῦ ἔργου θὰ ἦταν εὐχερέστατη.

ἐδημοσίευσε τὴν οἰκειακήν του συνομιλίαν ἐν Βερώνῃ μὲ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον, ὅστις τῷ ὡμολόγησεν ὅτι θρησκευτικὸς πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας ἐφαίνετο σύμφωνος μὲ τὴν πολιτικήν του, μὲ τὰ ἤθη τοῦ λαοῦ του καὶ μὲ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου του· *mais il a cru voir en Peloponèse des signes révolutionaires, et alors il l'est abstenu·* ἡ θεία πρόνοια τῷ ἐνεπιστεύθη *800,000* μπαγιονέτας διὰ νὰ κάμῃ νὰ βασιλεύσῃ ἡ εἰρήνη, ἡ θρησκεία καὶ ἡ δικαιοσύνη, καὶ ὄχι νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν πλεονεξίαν του· ὡς ἔμπνευστος λοιπὸν ἄνωθεν ἐγνώρισεν ὅτι οἱ βασιλισταὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ τῆς Ἱσπανίας ἔχουν περισσοτέραν χρείαν τῆς προστασίας του παρὰ οἱ ὁμόθρησκοί του τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι σφάζονται ἀναίτως, καὶ φοβερίζονται παντελῆ καταστροφήν. Ποίαν σύγκρισιν ἠμποροῦμε νὰ κάμωμε μεταξὺ τῶν ξεγυμνωθέντων Ἱσπανικῶν Ἱερέων καὶ τῶν φονευομένων Γραικικῶν. Ἡμεῖς οἱ ὁλικοὶ ἠμποροῦμε νὰ νομίσωμε δικαιώτερον καὶ εὐλογώτερον τὴν σωτηρίαν *6* καὶ *7,000,000* χριστιανῶν, ἀπὸ τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἰγκιζιτσιῶνος, ἡ ὁποία, ἐὰν ἠμποροῦσεν, ἔπρεπε νὰ καύσῃ πρῶτον τὸν Σχισματικὸν Ἀλέξανδρον. Ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα ἐπαναστᾶται, στασιασταί, φιλελεύθεροι καὶ Καρβονάριδες, καὶ ὡς τοιοῦτοι δὲν ἠμποροῦμε νὰ ἐννοήσωμε ὅτι αἱ σφαγαὶ καὶ καταδυναστεῖαί μας ἀπὸ τοὺς Τούρκους γίνονται πρὸς δόξαν τῆς θρησκείας, στερέωσιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Τί πρέπει, φίλε, νὰ συλλογισθῇ τις περὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Πολιτικῆς ὅταν καὶ ὁ ἴδιος *Chataubriand* μένει ἔκθαμβος ἐνώπιον παρομοίων φρονημάτων; καὶ τὰ διασαλπίζει ἀσυστόλως ὡς παρηγορίαν τῆς ἀνθρωπότητος;

Βλέπεις ἄρα ὅτι τὰ λόγια καὶ τὰ δικαιολογήματα δὲν ὠφελοῦν, καὶ ὅτι τὸ πᾶν κρέμμαται ἀπὸ τὴν ὁμόνοιαν καὶ φρόνησιν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἐὰν ἑνώσουν καὶ ταῦτα μὲ τὴν συνειθισμένην ἀνδρείαν των, θὰ ἀναγκάσουν τὴν τυφλὴν καὶ βάρβαρον πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ αἰσθανθῇ τὰ ἀληθῆ της συμφέροντα. Ἡ Ἀγγλία σου ἤρχισεν ἤδη νὰ ἀλλάζῃ ὕφος, καὶ πανταχόσε διασαλπίζονται αἱ δυστυχίαι, τὰ κατορθώματα καὶ τὰ δικαιώματα τῶν Ἑλλήνων. Ἐξαιρουμένου τοῦ ἐχθίστου *Courrier* καὶ τοῦ *Neuw-Times*[38] ἅπασαι αἱ ἄλλαι ἐφημερίδες ὁμιλοῦν ὅ,τι ἠμποροῦσε

38. Πρόκειται γιὰ τὶς ἀγγλικὲς ἐφημερίδες «The Courrier» καὶ «New Times».

νὰ εἰπῇ ὁ φιλογενέστερος Ἕλλην. Καὶ ἡ κοινὴ φήμη θέλει ὅτι ὁ Κανίγκης δὲν θὰ μείνῃ ἀδιάφορος εἰς τὴν τύχην μας. Ὁ Κόμης Λιβερπούλης ὡμολόγησεν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦν πλέον νὰ συζήσουν μὲ τοὺς Τούρκους, μήτε νὰ κατασταθοῦν εὐχαριστημένοι ὑπήκοοί των. Τοιαύτη ὁμολογία νομίζεται ὡς εὐτύχημα, καὶ ἅπαντες ἐλπίζομεν ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ φρόνησις θέλει ἐννοήσει ὅτι τῇ συμφέρει νὰ κατοικῆται ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ αὐτόνομον καὶ εὐτυχῆ λαόν, καὶ νὰ γένῃ προπύργιον κατὰ τῆς Ἀρκτικῆς πλεονεξίας, παρὰ νὰ γένῃ ὀγλίγωρα ἢ ἀργὰ ἔρμαιόν της, ἢ νὰ καταντήσῃ ἐρημία ὡς ἡ δυστυχὴς Χίος· ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων ἀποτελεσμάτων ἄλλο τέταρτον δὲν δίδεται, καὶ τὰ δύο τελευταῖα εἶναι κατὰ πάντα ἐναντία καὶ εἰς τὸ συμφέρον καὶ εἰς τὴν τιμὴν τῆς μεγάλης Βρεττανίας. Μετὰ Θεὸν λοιπόν, καὶ μετὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν τῶν Ἑλλήνων ἐλπίζομεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικὴν νὰ κατορθώσῃ τὸ μέγα θαῦμα τοῦ ιθ αἰῶνος τὴν ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων ἀνάστασιν καὶ μήτε τῇ κάμνομε τὸ ἄδικον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἠμπορεῖ νὰ πέσῃ εἰς τὴν ῥουσσικὴν ἀναισθησίαν, ἢ τὴν Αὐστριακὴν ἀπανθρωπίαν, τῆς ὁποίας ὁ πρώτιστος μινίστρος δὲν ἐντράπη νὰ προφητεύσῃ ἀσυμπαθῶς τὴν ἐξόντωσιν 6 καὶ 7,000,000 χριστιανῶν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν.

Τὰ ἀνωτέρω, ἔχω χρηστὰς ἐλπίδας, ὅτι δὲν θέλουν σοὶ ἐπιφέρει κἀμμίαν βλάβην, καὶ διὰ ξηρᾶς δὲν ἤθελα πώποτε τολμήσει, διὰ νὰ σοὶ τὰ κοινολογήσω. Ὅταν δὲ σὺν θεῷ ἀνταμωθῶμε, ἠμποροῦμε νὰ συνομιλήσωμε πλατύτερα.

Ὁ Βρασμὸς τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ δημόσιος πόλεμος μεταξὺ θεοκρατίας καὶ ἀλόγου ἐλευθερίας εἵλκυσεν ἁπάντων τὴν προσοχήν, καὶ παρημελήθησαν πάντα τὰ ἄλλα ἀντικείμενα. Ἡ λύσις τοῦ Ἱσπανικοῦ δράματος προσμένεται ὅσον οὔπω, διὰ νὰ μάθωμεν καὶ νὰ προφητεύσωμε τὴν μέλλουσαν τύχην μας. Ἡ Ἀγγλικὴ Πολιτικὴ ἐπαινέθη ἀπὸ ὅλην τὴν Εὐρώπην, μένει ὅμως νὰ ἰδῶμε τί θὰ κατορθώσῃ. Διὰ τὴν δικαίαν λοιπὸν τούτην φροντίδα μας μὴ παραξενευθῇς, ἐὰν δὲν ἔχω τίποτε περίεργον φιλολογικὸν νὰ σοὶ κοινολογήσω. Ἔπειτα εἰς τὴν νωθρὰν Πίζαν δὲν βλέπομε μηδὲ περιοδικὰ συγγράμματα, μ᾽ ὅλον ὅτι ἐδῶ εὑρίσκεται τὸ καλήτερον τῆς Τοσκάνης πανδιδακτήριον. Μοὶ γράφουν χθὲς ἀπὸ Λιβόρνον ὅτι ἀπεφασίσθη τέλος πάντων καὶ ἡ σύστασις καὶ ἔναρξις τοῦ Ἰωνικοῦ [Πανδιδακτηρίου]. [Ἐ]ὰν μοὶ ἀποκριθῇς (καὶ δύνασαι νὰ μοὶ πέμψῃς ἀσφαλῶς τὴν ἐπιστολήν σου διὰ τοῦ αὐτόσε κυρίου Κ.

Μόστρα,) εἰπέ μοι τίποτε καὶ περὶ τούτου, διὰ νὰ τὸ κοινολογήσω εἰς τὸν φίλον μας. Ὅσα σ' εἶπα ἀνωτέρω περὶ τῶν σκοπῶν μου σοὶ δείχνουν ὅτι ἡ διατριβή μου εἰς τὰ αὐτοῦ πρέπει νὰ εἶναι πρόσκαιρος, ὅθεν καὶ ἐὰν κριθῶ ἄξιος νὰ προσκαλεσθῶ μέλος τοῦ παν-
διδακτηρίου σας (μ' ὅλον ὅτι ὑποπτεύω ὅτι ὁ λὸρδ Γυλφόρτης δὲν ἔχει περὶ ἐμοῦ καλὴν ὑπόληψιν) ἴσως δὲν θὰ ἠμπορέσω νὰ ἀποδεχθῶ παρομοίαν πρόσκλησιν[39]. *Μὴ νομίσῃς ὅμως διὰ τοῦτο ὅτι φαντάζομαι μεγάλα πράγματα, ἢ ὅτι ἔχω τὸν ἑαυτόν μου εἰς μεγάλην ὑπόληψιν· ἡ ἔλλειψις πολλῶν καλητέρων μου εἰς τὴν πα-*
ροῦσαν τῆς Ἑλλάδος ἔνδειαν πεπαιδευμένων μὲ κάμνει νὰ στοχασθῶ, ὅτι δὲν εἶμαι παντελῶς ἄχρηστος. Ἔπειτα γράφω πρὸς φίλον, καὶ ἡ φιλία σου ἂς πράξῃ ὅ,τι τῇ φανῇ ὠφελιμώτερον.

Ἀνέγνωσα κατ' αὐτὰς τὰ προλεγόμενα τοῦ Κοραῆ εἰς τὰ Ἠθικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους[40]. *Ἐὰν δὲν τὰ ἰδῇς ἕως νὰ ἔλθω αὐτοῦ,*
θέλω σὲ φιλεύσει μὲ τὴν ἀνάγνωσίν των. Εἶναι γενικῶς καλὰ καὶ ἄξια τῆς ὑπολήψεως τοῦ σοφοῦ συγγραφέως των. Σὺ ὅμως, ὅστις γνωρίζεις περισσότερον τὸν κόσμον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, θὰ εὕρῃς βέβαια πολλὰ παράκαιρα καὶ ἄπρακτα.

Κάποιος φίλος τοῦ Κοραῆ, ὀνομαζόμενος Thurot, γνωστὸς
διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Φαίδωνος, καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ Ἑρμοῦ (συγγράμματος φιλοσοφικοῦ περὶ γλωσσῶν καὶ γραμματικῆς) ἐμετέφρασε τὰ ἠθικοπολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὸ Γαλλικόν, καὶ ἐδιόρισε τὸ γινόμενον τῆς ἐκδόσεώς του εἰς βοήθειαν τῶν δυστυχῶν Χίων. Ἐλπίζω δὲ ὅτι καὶ ἡ μετάφρασις καὶ ὁ σκοπός της
θέλουν προξενήσει τιμὴν εἰς τὸν Θυρότον, και μ' ὅλην τὴν ἔνδειάν μου ὑπεγράφην διὰ ἓν σῶμα 20 φράγκα, καὶ νομίζω ὅτι ἡ γαλλικὴ μετάφρασις θέλει κάμει εὐκατάληπτον τὸν δυσνόητον εἰς τὸ πρωτότυπον Ἀριστοτέλην[41].

39. Δὲν μπορέσαμε νὰ ἐξακριβώσωμε γιὰ ποιὸ ἀκριβῶς λόγο ὑποθέτει ὁ Κ. Πολυχρονιάδης, ὅτι ὁ λόρδος Guilford θὰ ἦταν δυσμενὴς ἀπέναντί του.

40. Ὁ Ἀδ. Κοραῆς ἐξέδωσε τὰ «Ἀριστοτέλους Ἠθικὰ Νικομάχεια» στὸ Παρίσι στὰ 1822.

41. Ὁ A. P. Thurot μετέφρασε στὰ γαλλικὰ τὰ Ἠθικὰ καὶ Πολιτικὰ τοῦ Ἀριστοτέλη μὲ τὸν τίτλο : «La Morale et la Politique d'Aristote, traduites du grec par M. Thurot, Professeur au Collège de France et de la Faculté des Lettres de Paris». Ὁ πρῶτος τόμος: «Morale», ἐκδόθηκε στὰ 1823, καὶ ὁ δεύτερος: «Politique», στὰ 1824. Ἡ μετάφραση ἔγινε μὲ βάση τὰ κείμενα τοῦ Ἀριστοτέλη ποὺ ἐξέδωσε ὁ Ἀδ. Κοραῆς. Ἀπὸ τὸν ἐνημερωτικὸ κατάλογο τῶν ἐκδόσεων F. Didot τοῦ

Ὁ ἀδελφός μου[42] *σὲ ἀσπάζεται φιλικῶς, ἐρωτῶν συχνάκις τὰ κατὰ σέ. Εἶναι δὲ εἰσέτι περιωρισμένος εἰς τὴν Ὀδησσόν, καὶ ἀναγκάζεται νὰ προτιμήσῃ τὴν Τουρκικὴν μάχαιραν ἀπὸ τὴν ῥουσσικὴν διαφθοράν. Μ' ἔγραφεν ἐσχάτως ὅτι προκρίνει νὰ πνιγῶμε παρὰ νὰ ζήσωμεν ὑπὸ τὴν ῥουσσικὴν ἀπανθρωπίαν. Ὄχι μόνο δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ τι ἀφ' ὅσα καὶ ἠθικῶς καὶ δικανικῶς τῷ ἀπεδείχθησαν χρεῶσται οἱ ἅρπαγες τῆς περιουσίας μας, ἀλλ' ἐμε-*

1823 (Extrait du catalogue de Firmin Didot, Père et Fils, rue Jacob, No 24, Juillet 1823) ἔχομε τὴν πληροφορία, ὅτι ἡ ἔκδοση τῆς μετάφρασης τοῦ Ἀριστοτέλη ἀπευθυνόταν στοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐκτιμοῦσαν τὰ ὅσα προσέφερε στὰ γράμματα ἡ Ἑλλάδα, ὅταν ἦταν σὲ μέρες δόξας, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔβλεπαν μὲ συμπάθεια καὶ ἀγάπη τὸν ἑλληνικὸ λαὸ στὶς μέρες τῆς δυστυχίας του. Ἡ ἔκδοση θὰ γινόταν σὲ τρεῖς διαφορετικὲς ποιότητες, οἱ ὁποῖες θὰ κόστιζαν ἀντίστοιχα 10 f, 20 f, 30 f ὁ τόμος. Τὸ ὄνομα τοῦ Κ. Πολυχρονιάδη, παρόλο ποὺ ὁ ἴδιος ἀναφέρει στὴν ἐπιστολή του πὼς γράφτηκε συνδρομητής, δὲν ὑπάρχει στὸν κατάλογο συνδρομητῶν στὸ τέλος τῶν τόμων.

42. Ὁ Ἰ. Πολυχρονιάδης, ἀδελφὸς τοῦ ἐπιστολογράφου μας, ἦταν φωτισμένος ἔμπορος στὴν Πόλη. Παράλληλα μὲ τὶς ἐμπορικές του ἀπασχολήσεις εἶχε ἐθνικὰ καὶ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα. Συνδεόταν μὲ τὸν Κούμα ἤδη πρὶν ἀπὸ τὸ 1812 καὶ ἀλληλογραφοῦσε μαζί του. (Βλ. *Λόγιος Ἑρμῆς*, 1812, σσ. 139-149). Ἐνίσχυε ἑλληνικὰ περιοδικά, ὅπως τὸν Λόγιο Ἑρμῆ καὶ τὴν Ἀθηνᾶ, καὶ φρόντιζε γιὰ τὴν εὐρύτερη διάδοσή τους. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθῇ, ὅτι ἦταν καὶ «ἐπιστάτης» τοῦ Λόγιο Ἑρμῆ στὴν Πόλη (Βλ. *Λόγιος Ἑρμῆς*, 1818, σ. 604 καὶ 1820, σσ. 338 - 340, 341-342 καὶ 601· πρβλ. ἐπίσης «*Ἀθηνᾶ ἢ Ἐφημερὶς φιλολογικὴ, ἐπιστημονική, πολιτικὴ καὶ ἐμπορική*. Τετράδιον Α', 1819 Φεβρουαρίου 28, ἐν Παρισίοις», σ. 32). Ἀπὸ τὸ Λόγιο Ἑρμῆ τοῦ 1819 ἔχομε τὴν εἴδηση, ὅτι ὁ Ἰ. Πολυχρονιάδης ἐξελέγη ἐπιστάτης καὶ ἔφορος τοῦ σχολείου τοῦ Γαλατᾶ (Βλ. *Λόγιος Ἑρμῆς*, 1819, σ. 155). Στὰ 1818 ἔγινε Φιλικὸς (Βλ. Ἰ. Α. Μελετόπουλος, *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία*, ἔ.ἀ., σ. 130). Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1821 τὸν βρίσκομε στὴν Ὀδησσὸ (Βλ. Ἐμμ. Γ. Πρωτοψάλτης, *Ἀρχεῖον Ἀλ. Μαυροκορδάτου*, ἔ.ἀ., τεῦχ. Ι, σ. 54), ὅπου ἐξακολουθοῦσε νὰ μένῃ ἀκόμη καὶ στὶς 6/18-3-1823 (ἡμερομηνία τῆς παραπάνω ἐπιστολῆς). Στὴν πόλη αὐτὴ ἀντιμετώπιζε πολλὲς δυσκολίες κατατρεχόμενος ἀπὸ κάποιο Μάνεση. εἶχε ἐπίσης ἐμπλακῆ καὶ σὲ δικαστικὲς ὑποθέσεις. Ὁ Μάνεσης (πιθανώτατα εἶναι ὁ Ἠλίας Μάνεσης ποὺ παλαιότερα προσέφερε ὑποτροφία στὸν Κ. Πολυχρονιάδη) καὶ οἱ ἑταιριστὲς τῆς Ὀδησσοῦ τὸν συκοφαντοῦσαν ὡς προδότη, καὶ ἄλλοτε κατατρεχόταν ὡς ἑταιριστής, ἄλλοτε ὡς Μαυροκορδατιστής· γι' αὐτὸ ἦταν ἀγανακτησμένος ἀπὸ τὴν κακία τῶν Ὀδησσηνῶν καὶ τὴν ἀδικία τῶν Ρώσων. (Βλ. ἔ.ἀ., σσ. 78, 93, 134, 135, 170, 187-188, 208, 209· πρβλ. ἐπίσης τοὺς στ. 154-160 τῆς παραπάνω ἐπιστολῆς).

τεβλήθη ἀπὸ ἐνάγοντα εἰς ἐναγόμενον καὶ κάθηται ἄπρακτος εἰς τὴν ἀηδῆ Ὀδησσόν.

Θὰ γνωρίζῃς βέβαια αὐτοῦ κανένα τῶν συμπατριωτῶν μου Ζαγορισίων, διὸ κάμε μοι τὴν χάριν νὰ πέμψῃς τὸ ἔγκλειστον πρὸς τὴν μητέρα μου, τὸ ὁποῖον ἐπίτηδες ἀφίνω ἀνοικτόν, διὰ νὰ ἰδῇς ἐὰν δὲν πειράζῃ εἰς τίποτε τὸ ὕφος του, καὶ οὕτως ἔπειτα νὰ τὸ στείλῃς ἐσφραγισμένον.

Τὴν κυρίαν μητέρα σου προσκυνῶ καὶ ἐρωτῶ περὶ τῆς ὑγείας της. Δὲν ἀμφιβάλλω δὲ ὅτι θὰ εἶναι κατὰ πάντα εὐχαριστημένη, διότι ἐσώθη ἀπὸ τὸ μακελεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συζῇ μὲ τὸν ἀγαπητόν της υἱόν.

Εἰπέ, σὲ παρακαλῶ, τὰ πρέποντά μου καὶ εἰς πάντας τοὺς περὶ ἐμοῦ ἐρωτῶντας καὶ φροντίζοντας, καὶ πίστευσε ὅτι εἶμαι φίλος σου εἰλικρινὴς καὶ πρόθυμος εἰς τὰς προσταγάς σου

Κ. Πολυχρονιάδης.

Ἐὰν δύνασαι, μήνυσε τῇ μητρί μου, διὰ νὰ πέμψῃ εἰς παραλαβήν σου τὴν ἀπάντησίν της, καὶ μοὶ τὴν φυλάττῃς ἕως νὰ ἰδῶ ἀποφασιστικώτερον ποίαν ὁδὸν μέλλω νὰ πιάσω. Εἰπέ μοι δὲ καὶ κἀμμίαν παραγγελίαν ἐξ Ἰταλίας ἐὰν χρειάζεσαι.

Τῷ κυρίῳ Πλάτωνι Πετρίδῃ
εἰς Κέρκυραν